
A B L A K

Egy szlovák szociográfiáról

Ki ne látott volna drótostótót? Na, nem elevent, olyan ma már nincs. Hanem hát rajzon, festményen, folyóiratban, könyvillusztrációként, elbeszélésből, szülő-nagyszülő meséiből. Szemiünk előtt kivételül megtermett alakja, gondolatban keressük a széles karimájú kalap árnyékában fürkésző tekintetét, irigyeljük titkokat sejtető bő köpönyegét, csodáljuk vállára akasztott limlomait: a merőkanalat, vasalóalátétet, szűrőt, egérfogót, no és szánjuk a szűk nadrág végében a bocskorba bújó lábat; mennyi gyaloglás, mennyi úttalan út számlálatlan kilométerei az osztályrésze. Magyarországon így festettek a mesterség képviselői, ők voltak azok, a házaló drótosok, járták az Alföldet, megdrótozták a cserépedényt, megfoltolták a fészera-blak rácsozatát, árultak patkányfogót, ügyes konyhai szerszámot, ha kellett, készítettek – persze titokban – pálínka-főző üstöt, rézlemez volt hozzá a legjobb. Jöttek és hozták a híreket is a világból, meg a szomszéd községekből, fontosak, hasznosak, örömmel látottak voltak faluszerte. Ma azt mondanánk: a szervizszolgáltatás és a tömegkommunikáció sajátos formáját testesítették meg.

Hanem mentek ők másfelé is. Észak- és Dél-Amerikába, Oroszországba, Távol- és Közél-Keletre. Ott a nyomuk Egyiptomban, Brazíliában. És persze és főleg Európában. Legjobban a cári Oroszországban szerettek dolgozni, ahol hatalmas, jól szervezett műhelyeik nyíltak meg, szállítottak-javítottak a cári udvarnak is. A legnagyobb szerencsefiak Amerikában lettek, akadt köztük milliomos is, New York-i polgármester is. S a dúsgazdag mellett találni nyomorgót, koldust, a képviselő mellett meg csavargót vagy rablógyilkost – tény azonban, hogy zömmel becsületes, dolgozó és találékony emberek voltak, akik sokra vitték, mert a nyomor és nélkülözések bélyegétől megjelölt Felső-Vág völgyének vidékén tisztas iparosi vagy polgári jólétet teremteni bizony óriási előretúlnak számított.

Kis biján drótos lett Vladimir Ferko (1925) maga is, hiszen szülei mindkét részről neves drótosfamiából származtak, akadt a családban oroszországi drótos, de volt amerikai nagybácsi is. Amde belőle újságíró, publicista, szépipró lett. Tudományos-népszerűsítő monográfiák és ismeretterjesztő művek mellett (az arany története, a gyémánt históriája, a barlangkutató könyve, a kozmosz megbódításának regénye) az egyik legtermékenyebb szlovák riporter. Fő műve mégis a drótosok története (Svetom, moje, svetom – Világgá, kincsem, világgá – két szlovák kiadást ért meg), melyben hatalmas anyagismerettel és lebilincselő elbeszélés-móddal tárja olvasói elé ennek az egyedülálló szlovák mesterségnek létrejöttét, virágzását és hanyatlását.

Nem fölösleges a magyar olvasó számára följegyezni azt sem, hogy a drótosok históriája – egy kissé közös történelmünkhöz tartozik, hiszen az első világháború előtt külföldön ők, a szlovákok, magyar állampolgárokként szerepeltek. Dicsőségük, sikereik tehát a közös hazra fényét, jóbírét is emelték. Mint ahogyan kényszerű vándorlásaik a Monarchia közös nyomorát dokumentálták: Amerikába „kitántorgott”, Ady- és József Attila-elsíratta „embereink” között bő számmal voltak a drótosok is.

Jelen szemelvényünket a megjelenés előtt álló kötetből vettük (a Tatrai Könyvkiadó, Bratislava és az Európa Kiadó, Budapest közös vállalkozásában).

E. FEHÉR PÁL

VLADIMIR FERKO

Egy kizárólag szlovák mesterség

Kétségtelenül festő esetjére kívánczó kép lehetett, amikor a nagymajtényi síkon 1711. május elsején felvonult tízezer kuruc, élükön főparancsnokukkal, Károlyi tábornokkal, hogy halomba rakja harci zászlait, s így ünnepélyesen tegyen zajos és valóban színpompás pontot három viharos évszázad végére. Pálffy generális, a győztes labanc vezér százhuszonkilenc kuruc lobogót vett át, melyek annyi véres találkozáson ott lobogtak egykor. Az eseményt nyilvánvalóan máshogy érzékelték a császáriak, hiszen már kész tervük volt a katonaság elhelyezésére Szlovákiában, s másként érezte át a nép. Vereség feletti keserűségét bizonyára némi elégedettség enyhítette. Elege volt a háborúskodásból, az újoncfogásból, a fosztogatásból – hol a császáriak, hol meg a kurucok –, megunta a vérfürdőt, a pusztítást, a háború gyötrelmeit.

A Habsburg-abszolutizmussal nyíltan szembeforduló harcnak vége. A magyar nemesség valamennyi kiváltságát megvédte. A lefityedt ajkú Habsburgok pedig „örökös jogukat” a magyar koronára.

A számlát, akárcsak addig és majd utána is, a népnek kellett fizetnie. Négy esztendővel a kuruc fegyverletétel után királyi biztosok széledtek szét a szlovák megyékben – a hatóságok képet szerettek volna kapni az unió állapotáról, mondhatnánk századunk zsargonjában. A felzsinórozott, prémekkel ékesített biztosok feladata volt háború utáni számvetést csinálni. A lakosság lélekszáma. Gazdasági helyzete.

A biztosok olyan valóságot találtak, amitől maguk is elcsodálkoztak. A „szegény adófizető népet” leírhatatlan nyomorban találták. Félig üres falvak. Alultáplált férfiak, szármalass nők, sápkóros gyerekek. És minden faluban hihetetlen számú hadirokkant, szörnyen megnyomorodott férfi. Kopár kunyhók, közel az összeomláshoz. És egész Szlovákiában, az akkori Felvidéken, alig egymillió lelket tudtak összeszámolni. Ma csak a Vág mentén élnek ennyien.

Mindenfelé kimondhatatlan nyomor. A legszörnyűbb északon, a Vág felső folyásánál, Kysucén, Árvában, Liptóban. Az 1708–1710-es aszály ezt a vidéket sújtotta leginkább. Háború, pestis, aszály! E borzalmas triumvirátus összefogásából miféle eredmény születhetett? Az emberek gyöker után túrták a földet. Még a fiataloknak sem volt annyi erejük, hogy a tél beállta előtt befoltozzák a tetőt, tűzfát gyűjtsenek, elvessék az őszi magot. Hogyan is vessenek, ha nem akadt kétfarmányi vetőmag se? Egész Európában nem volt nagyobb szakadék a nemesség – az uralkodó osztály – és a lét határán tengődő jobbágy nép között. A felfuvalkodott és üresfejű nemesség nem átalítja Európa-szerte szétrombitálni magyarcentrikus jelszavát, hitvallását: *Extra Hungaria non est vita et si est, non est ita!* Magyarországon kívül nincs élet, s ha van, az nem olyan!

A drótosok voltak egyebek között azok, akiknek be kellett bizonyítaniuk, hogy valóban nem olyan! Hogy létezik szabadabb, elviselhetőbb, kulturáltabb, minden szempontból jobb.

A tizenharmadik század, ha a három megelőző századdal összehasonlítjuk, a konszolidáció időszaka volt, vagy inkább a társadalmi és gazdasági újjáépítése. Nehéz és lassú lábadozás volt ez. Hogyan is szedhette volna magát össze a nép gazdaságilag ennyi csapás után, állandó elnyomás és a fokozódó kizsákmányolás mellett? A feudális jobbágyrendszer virágkorát éli és ebből nincs kiút. Változtatni csak azon belül lehetséges. Az északi megyék jobbágyságai megkísérik a menekülést: egyénenként és tömegesen is (tanítóstul és papostul) a török nyomán elnéptelenedett déli vidéken próbálnak szerencsét. Ugyanakkor tetőzik az ellenreformáció, a feudalizmus mind mélyebbre merül történelmileg elkerülhetetlen válságában.

A nép, persze, nem tudatosítja, hogy ebben a bonyolult társadalmi és gazdasági folyamatban formálódni kezd a modern értelemben vett szlovák nemzet. A népet az élet gyakorlati dolgai érintik: a földek elvétele és szétosztása, a városok gazdasági széthullása, a jobbágyterhek növekedése, a világi és vallási fensőbbiség kínzó elnyomása.

S a nép a maga módján reagál. Nem ismeri el a magyar honi nemesség szerzvényét, hogy az istenhez és a királyhoz csak kéréssel lehet fordulni. Igen, kérésekkel is előáll, de a legtöbb levélben, melyek e korból fennmaradtak, az ellenállás is érzékelhető, saját erejének felismerése. Nem egy feudális hatalmasságnak címzett levélben kap hangot a fenyegetés: ha nem cnyhítotték bajainkon, leszámolunk ezzel a világgal.

Döglött évek. Így hívták a kysucciek azokat az éveket, amikor az állandó nyomort még a rossz termés, a természeti csapás vagy a járvány tetézte. Öreg krónikákban olvashatjuk, ilyen döglött évek kezdődtek 1847-ben, és tartottak 1852-ig.

„A mezőn nem termett semmi. A krumpli mind, ha nem a földben, hát a pincékben megrohadt. Vasút nem volt, hogy az élelmet pótolták volna. Az emberek hullottak, nemegyszer még az is, akinek pénze volt, mert venni érte nem tudott semmit. Megegett, hogy az egyik ember agyonverte a másikat egy darab kenyérért, s amikor megette, maga is belepusztult, mert kiébezett gyom-

ra meg sem tudta emészteni. Az emberek füvet és gyökeret ettek. Fűrészport kevertek a korpába, abból süttöttek lepényt. A sírásók egész nap az utcákat járták, s egy nagy községi koporsóba gyűjtötték a halottakat, a hullabázban halomba rakták, éjjel meg közös sírba temették őket.”

Hasonló volt a helyzet végig a Vág felső mentén és a Szepességben is. Lopuchovban egy anya megbomlott, egyik gyermekét megölte, megfőzte, és azzal táplálta magát meg a többi gyereket. Útszélen a hulla megszokott látvány volt. Árvában az emberek szecsát főztek fűrészporral és lenfürtökkel. Hivatalos dokumentumok igazolják, hogy a múlt század negyvenes éveiben Trencsén megyében az emberek a pázsitfű gyökerét kaparták ki a földből, míg az nem fagyott, s azzal táplálkoztak. Tízezrek tengődtek híján bármiféle jövedelemnek, s kilátásuk nem volt rá, hogy helyzetük változhatna. A krónikus éhezés és az alultápláltság igen gyakran végződött halállal. Rovnében 1769-ben négy hónap alatt 151 ember halt meg kanyaróban. Turzovkán egyetlen hónap alatt háromszázan.

A kormány hiába akart reformokkal enyhíteni a nép helyzetén. A földesurak úgyis azt csináltak, amit akartak, fűtyültek az urbáriumra, kényük-kedvük szerint erőszakoskodtak. Magyarországon nem sok változott meg 1785 után sem, amikor II. József elrendelte a jobbágyok szabad költözködését. Az emberek a megyei hatóságoknál kerestek támogatást, de amikor a kedvezményeket nem tudták kivárni, segítettek magukon, ahogy tudtak. Belá, Krasnany, Lysica és Varin községekben elfoglalták az uradalmi erdőket. 1787-ben Kolároviceben fölkeltek a földesúr ellen, de a katonaság letörte a lázadást, 1815-ben a közeli Setechovban és Cicmanyban került sor zavargásokra, az 1828-as év pedig Mariková faluban maradt emlékezetes lázadás miatt. A katonák megbotozták és áristomba dugták az izgágákat.

Elmúlt ötven év – fél évszázad – s ugyanennek a községnek a lelkésze írásban hívja föl a hatóságok figyelmét az egyházközségben uralkodó állapotokra: „Igaz ugyan, hogy Felső-Mariková hegyes-dombos szántói sohasem nyújtottak a népnek elégséges eledelt; egyházközségemben szerzett tizenhét éves tapasztalataim szerint az emberek szinte minden esztendőben gyűjtenek fenyőtobozt, amit a megpenészedett krumplival együtt megőrolnék, s abból készítenek maguknak ennívalót, ettől pedig gyomorrontás következik és belázasodnak. Az 1841-es anyakönyv szerint csupán Október, November és December hónapokban, s 1842 Januáriusában és Februáriusában 420 fő halt bele a lázba; 1854. esztendőben 96 ember halt éhen és még sokan a láztól meg a hidegrázástól – mert rothadt krumplit és hajdinapelyvát ettek; 1874-ben a családok nagyobb fele főtt és tejjel felöntött fűvön élt. Ebből is látható, hogy Felső-Mariková községben gyakori úr a nincstelenség és a nyomor. Ugyanakkor a hitközségiek nem rendelkeznek telekkel, mint más községek lakói, kivéve 16 házat... a többi házban lakók az uraság kegyelméből árendában laknak, úgyhogy a sok nyomorúságuk mellett még árendát is fizetnek, mégpedig 3 vagy 6 évenként... ezek a körülmények is szaporítják a nyomort és ez az ami véget a lakosság állapota mind rosszabbodik... a kiskorú árvák a falvakban kóborolnak és koldulással keresik betévfalatjokat. Ebből tehát látnivaló, hogy Felső-Mariková falu számára segély szükségeltetik, melynek híján az emberek részben éhen, részben a méltatlan eledelekből származó láznak következtében sorra elpusztulnak.

Felső-Mariková, 1879. nov. 26.
Florián Lobodka, plébános.”

A marikováai lelkész harminc évvel azok után az csemények után vetette papírra panaszát, melyek 48-ban egész Európát, s így Szlovákiát is forradalmi lendületbe hozták, s melyektől az emberek oly sokat vártak és oly keveset kaptak. Sőt egy s más még rosszabb lett.

„Az 1848-as esztendő – írja Anton Bielek a Slovenské pohl'ady (Szlovák Szemle) című lapban 1891-ben (11. szám) – mintha elmetszette volna a pezs-gő élet gyökereit a trencsényi városkákban, hanyatlásnak indultak mind egy szálíg. S később, mikor eljött az egyenlőség, jog és szabadság ideje, az az ököljoggal uralkodó szörnyeteg, amelyet a mi hazánkban liberalizmusnak neveznek, teljesen tönkretette a Vág mente iparos polgárságát. A zsidóság a maga szervezetségével, szorgalmával, garaskáival mindjobban felülkerekedett az őslakosságon, megalázta és teljesen háttérbe szorította őt. A Vág menti iparos elvesztette piacait, földjeit, ma már csak holmi egyszerű halandó vásárol tőle. Kivitelről szó sincs, s e hanyatlásban, melynek sarkában ott lohol a nincstelenség, nem lehet szó a termelés technikai fellendítéséről sem.

Mindenki úgy segített magán, ahogy tudott.

Irtani kezdték az erdőket. Az úr megmaradt úrnak, a zsidó gyönyörű völgyeink rengetegeiben terpeszkedett, irtott és pusztított mint a levéltetű, amit csak lehetett. Egész erdősávok tűntek el, vitte a Vág vize, a zsidóság emelkedni kezdett, gazdagodott, a földbirtokos, az iparos meg szegényedett: elmúlt 40 esztendő, s a viszonyok oly mértékben megváltoztak a trencsényi lakosok hátrányára, hogy aki idegen, az tejbem, vajban fürödhet, a honlakó meg az erdőben bolyong és örülhet, ha valami nyomorult élelemmel elűzheti éhségét. A spekulánsok között is kitűnt egy Popper nevezetű, ki rongyszedőként kezdte, s milliókkal végezte, ki ma a Vág mente legnagyobb erdőgazdaságát tartja kezében, a bytčait.

Egész Kysucén, Bytča környékén, a rajeci, marikováai, poprádi völgyekben neki nőlnék a fák, három gőzfűrész nyeli a trencsényi hegyek karcsú jegenyéit, aztán a sebes Vág és a tüzes ló szerteszállítják a világ minden sarkába.”

Az az időszak ez, amikor régi intézkedések visszhangoznak váratlanul s nem is ritkán. Az például, hogyan kívánták az urak megoldani a nyomort, a sötét középkor szörnyűségeit idézi: 1874-ben Trencsén vármegyéből négyszáz gyereket csalogattak össze – legtöbbször erőszakkal – és szállítottak el marhavagyonokba zsúfoltan ... számmal a nyakukon, a vásárba...

„Felteszem a kérdést, kinek van kedve élni vagy gyermeket nemzeni ebben az országban, ahol a közterheket nem egyformán viselik, de a teher – a jog és az egyenlőség, s királyságunk legszentebb törvénye ellenében – a szerencsétlen parasztot és a legnyomorultabb népet sújtja?”

A tudós szlovák, a terchováai születésű *Adam František Kollár* szavai ezek, amelyek száz év elmúltával is érvényesek voltak.

Púchov után kezdődnek a sziklák, és ér véget a kenyér.

Ez talán kétszeresen is igaz volt. Azok, akik nem álltak be betyárnak, s nem keltek útra délnek, az „ígéret földjére” sem, azok impozáns fejzetét írták meg Szlovákia történetének. Amennyiben élni és túlélni akartak, konok kitartásra, rátermettségre és merészségre volt szükségük. A megélhetés legkülönfélébb módjait kellett kitalálniuk, ha nem akartak belefulladásni a nyomorba. Ki tudja, tán a termékenyítő crejéről nevezetes, sűrűn fogyasztott zab tette, bizonyára a nép természetes vitalitása is, hogy Szlovákia hegyes vidékein első ízben mutatkozott viszonylagos túlnépesedés. A lakosság száma nőtt, a föld és a munkalehetőségké viszont nem.

Az emberek abból éltek, amit a föld nyújtott, a szülőföld gyönyörű természete. Kenderből készítették az ingüket, maguk szötte vászonból szabták kötösüket és a nadrágjukat, nemezből a széles karimájú kalapot, később a csúcsos süveget. Fából csinálták a háztartáshoz meg a földműveléshez szükséges szerszámokat, eszközöket. S mert minden rosszban van valami jó is – így volt ez a nyomorúsággal is erre. Volt abban valami jó, hogy a nehéz körülmények felkészítették az embereket az élet keménységére, hogy kitartásra, makacsságra nevelték, szerénységre és még sok egyebekre tanították őket. Nem utolsósorban kifejlődött bennük a természetes kezűgyesség, amit aztán nemzedékek csiszoltak, tökéletesítették és stafétaként adtak tovább. A falvakon és a tanyákon szaporodott a szlovák parasztnak az a típusa, aki nem hátrál meg a nehézségek előtt, amolyan ezermesterféle, aki mindent megcsinál, amit kell. Szlovákia-szerre különféle mesterségek és megélhetési lehetőségek alakultak ki, az emberek foglalkoztak szénégetéssel, szurokfőzéssel, madarat fogtak, vásznat készítettek, gyógyolajakat főztek, dolgoztak bőrrel, de leginkább fával és fémmel. Előbb csak úgy a maguk szükségletére, később már mindenféle kiegészítő foglalkozások születtek, megindult a házalás. És valamikor azokban az időkben, a tizenhetedik század derekán, valahol valaki, ki tudja, hol, és ki tudja, ki, fogott egy darabka drótot, amit ott gyártottak a közeli Sziléziában, a Javor-nikyn és összefogta vele a repedt tejesköcsögöt. Nem először történt így, hiszen az archeológiai leletekből tudjuk, hogy az úgynevezett heftelés már a neolit korban ismert volt. Később a sérült agyagedényeket kenderből font spárgával javították. A szemfüles ember észrevette, hogy a drót nem tágul úgy, ahogyan a spárga, évekig kitart, s ez az igen egyszerű technológia összeforrt az ősi hefteléssel, aminek a lényege egyszerű: a repedés mindkét oldalán árral lyukat kell fúrni, a drótot keresztülhúzni, szorosra húzni, a lyukacsákat betömni, és az edény úgy szolgált tovább, akár az új. Joggal feltételezhetjük, hogy kezdetben az emberek maguk javígtatták edényeiket, majd később törvényszerűen bekövetkezett az a pillanat, amikor a szomszéd hozta rendbe a csorba bögrét, s kapott érte egyéb szívességet. Ezután könnyű kitálatlani, hogy sok a háztartás, még több a köcsög és a bögre, a korsó és a tál, hogy az agyagedény törékeny, naponta reped, csorbul valamelyik. Valaki tehát egyszer fogott egy darab drótot, árt és a fogót, vette a tarisznyáját és elballagott a szomszéd faluba... Talán valahogy így történhetett. Persze csak azután, hogy chhez a hegyi juhászkolonizáció megszűnésével – létrejöttek a feltételek.

Megszületett a drótos, létrejött a drótosmesterség.

A Felső-Vág mente népének egyedülálló foglalkozása. Olykor túlértékelt, de lényegében – többféle oknál fogva –, lebecsült mesterség. Gyolcsosa, késce, vasöntője, kádára, szűce, szurokfőzője mindig minden nemzetnek van. Gyógyító olajokat árusító házalók nemcsak szlovákok voltak, üzték' ezt a mesterséget a svájciak, osztrákok, németek, oroszok, drótosok azonban egész Európában kizárólag a Felső-Vág-menti és a szepességi szlovákok voltak.

Csodálatra méltó bátorságukkal bebarangolták az egész világot. Ott jártak a világ valamennyi óceánjának partján, a földkerekség minden lakott földrészén megfordultak. Drótosok jártak az Osztrák–Magyar Monarchia országaiban. Az Atlanti-óceán európai partjain. Északon, Skandináviában és délen, a Pireneusi-félszigeten, Egyiptomban, Palesztinában és Tuniszbán. Oroszországban és Indiában. Ceylon szigetén. Ausztráliában. A Csendes-óceán mindkét partján. New Yorkban és Moszkvában, Vlagyivosztokban és Bécsben. Belgrádban,

Mexikóban és Rió de Janciróban. Irkutschban és Buharában, Varsóban és Bukarestben, Los Angelesben – ott a nyomuk minden emberlakta kontinensen.

Ők voltak az első szlovákok, akiket megérintett a világ tágassága. Többnyire egyedüli képviselői voltak egy kicsiny nemzetnek, melyről a világ mit sem tudott. A szláv népekkel való barátság tényleges úttörői lettek. Legtöbbjükben szociális és nemzeti öntudat lobogott. Felemelkedést hoztak nyomorgó szülőföldjüknek. Szinte a semmiből sok mindent tudtak elővarázsolni. Később megállták a helyüket a konkurrenciaharcban is. Dolgosságukért, becsületességükért és szerénységükért kivívták a világ meghecsülését – egyetlen kivételt a Monarchia képezett, mostoha hazájuk volt. Hiszen megfizetett ezért!

A drótosok idővel ügyes és keresett mesteremberekké váltak. Eleinte pót-foglalkozásként üzött mesterségüket elismert iparrá emelték, később akadtak a mesterségnek művészei is.

De hát mikor is kezdődött ez a figyelemre méltó, több mint kétszáz évig tartó drótozhagyomány?

Kétségekívül a fejletlen magyar kapitalizmus idején, amikor hanyatlani kezdett, majd megszűnt a pásztortelepek szerepe, mely jelentős mértékben volt a drótosok életrehívója. Akkor, amikor a XVI. század második felében a pásztortelepülések lakossága még a pásztorkodás termékeinek értékesítésével foglalkozott a közeli Szilézia és Lengyelország vidékein. A nép folyamatos elnyomorodása azonban fokozatosan kiiktatja ezeket a lehetőségeket, s a földnélküliek kénytelenek új megélhetési források után nézni.

Ha az első írásos emlékek után kutatunk, álljunk csak meg bizonyos *David Drotitius* nevénél, aki ugyan nem volt drótos, hanem evangélikus tanító Vágbesztercén (Považská Bystrica) a XVII. század első felében. Az a tény, hogy ez az ember nem volt drótos, lényegtelen, neve nyilván az eredeti családnév latinított formája. Nyilvánvalónak látszik, hogy valamelyik őse drótos lehetett, hiszen számtalan családnév született a mesterség vagy foglalkozás alapján.

Hasonló magyarázat adódik *Juro Drotárik* neve olvastán is, akit a bytcai uradalom egyik perirata említ 1714-ben. Mindkét esetben feltételezhetjük, hogy nem ők voltak az első drótosok, s a mesterség jóval korábban született. Idősebb *Jur Buchboltz* (1643–1725) evangélikus lelkész, pedagógus, a Magas-Tátra kutatója, 1719-ben azt írta, hogy a tátraalji vidékeken emberek járnak házról házra egérfogókat kínálva, valójában azonban a Tátra kincseit keresik. Drótosok lettek volna? Tulajdonképpen mindegy, mi a válasz, maga a tény kellőképpen bizonyítja a mesterség meglétét, s a házaló kereskedői formát.

Bernolák nagyszótárában (1796-ban került nyomdába) a drótos szó már mint bevett címszó szerepel, ennél fogva a drótosmesterségnek is megszokottnak, általánosan ismertnek kellett lennie.

Nem csoda, hogy a drótosok bekerültek a népköltészetbe, amelyben a monda szerint *Jánošík*, a betyár idejéből való ez a mesterség (Gunda Béla: *Acta Ethnographica*, Budapest, 1933). A mondában szó van egy Jánošíkhoz tartozó kompániáról, amely Velké Rovné, Dlhé Pole, Kolárovice, Petrovice falvakban üggykődik. Az áruló szerető szerepét itt a betyárok hívei veszik át, akik a megtorlástól való félelmünkben nyílt harcban elárulják Jánošíkot, *Juro Jánošík*, a legendás hős akkor átkot szórt a fejükre, mondván: „Fogjatok drótot és harapófogót, vegyétek nyakatokba a világot, mert jobb életre nem vagytok érdekesek!”

Van egy hasonló álláspont, miszerint a drótosok elődje az a szökött jobbágy, aki nem állt a betyárok közé, hanem egy köteg dróttal és fogóval megélhetést keresve járta a világot.

Az iparosok 1735-ös összeírásában (Anton Spiesz: Remeslo na Slovensku v obdobi cechov. Mesterségek Szlovákiában a céhek idején. VSAV, 1972) a drótosok nem szerepelnek még Turzovka, Dlhé Pole, Vysoká nad Kysucou Stiavník, Popradno, Velké Rovné falvakban sem, hiszen otthoni termelésről és házaló árusításról volt szó, nem pedig cégbe tömörült iparosokról; a drótosok soha nem is alapítottak céhet, s más céghez sem csatlakoztak. A drótosmesterség elejétől fogva a saját, s ebben az értelemben eltérő útját járta.

A Topográfiai Statisztikai Levéltár 1811-es kiadványának 368. lapján a drótosokról – ezúttal a szepességekről – a következő bejegyzés található: „... a fent említett falvakból indulnak útnak... a mindenütt ismert drótosok, akik az osztrák császárságban széltében-hosszában... edényeket drótoznak, drótból ablakrácsot készítenek, s egyáltalán ebben a mesterségben igen nagy közügyes-ségről tesznek tanúságot.”

A régi iratokból megtudható, hogy a szepességi drótosok a Felső-Vág mentiektől tanulták a mesterséget, ezért „fejlődésstanilag” a Felső-Vág mentiek a korábbiak.

Gyér emlékeink a drótosokról nyilván még a történészre várnak, aki kiszemelgeti a megőrzött korabeli irományok garmadájából. Adatot adathoz, értesülést értesüléshez – a drótosok történetét úgy kell türelemmel összerakosgatni, mint a mozaikot. A hírhedt gömöri betyár, *Michal Vdovec* periratában például – 1822. július 4-én ítélték el – említés van arról, hogy Vdovec több társával szövetkezett, leginkább egy *Andrej Hatala* nevű drótoossal... (Viera Gašparíková: Zbojník Mišo Vdovčík. Mišo Vdovčík, a betyár. Mladé letá, 1966.)

A Trencsényi Állami Levéltárban található azok a latin okiratok, amelyekben a konskripció bizottság a lakosság foglalkozását is összeírta a Felső-Vág mentén. A listákban ez áll:

Dlhé Pole

„Ez a népség télidőben favágással és kenderolajból szurokfőzéssel foglalkozik, valamint edények drótozásával az egész királyság területén. Nyáridőben mezőgazdasági munkát végez.”

Kotesová és Kolárovice.

Leginkább drótosok.

(„Possessionem meret sibi plebs hymis tempore... per obductionem item Vasorum fictilium cum Drata ferrea toto anni tempore...”) A nép télvíz idején azzal keresi meg a kenyerét, hogy vasdróttal fonja be az agyagedényt

Rovné (Velké).

„1689 lakos. Ebből 191 fiú, 791 leány, 105 fráter. Szolgáló 14. A fő foglalkozás a drótosmesterség. Drótból rácsokat és kosarakat készítettek.”

Nesluša

„1090 tizennyolc éven felüli lakos. 305 paraszt, 18 zsellér, 5 bérlő. 176 fiú, 535 leány.” (Az eredeti szerint a számok összege Rovné és Neslusa esetében hibás – szerző megj.) Ugyanebből az évből való az a feljegyzés, amely a Canonica Visitatióban található, Velké Rovné-ről: „... többen a férfiak közül odahagyják nőjüket és gyermekeiket, s munkát keresni elmennek akár messzi földre, távoli országokba is, és nemegyszer előfordul, hogy idegenben maradnak hat, nyolc, olykor több évig...”

Ezekből az okmányokból nyilvánvaló a drótosmesterség határozott differenciálódása. Elterjedése és területi szóródása egyaránt azt mutatja, hogy önálló mesterség, sajátos munkafolyamattal, technológiával és színvonallal. Ekkor

ugyanis a drótosmesterséget már nem csak kiegészítő mellékfoglalkozásként üzték, hanem mint fő kereseti forrás is szerepel. Kotešovában és Kolárovicén egész évben azzal foglalkoztak, hogy „dróttal fonják körül az agyagedényt”, Dlhé Poléből eljártak az egész Monarchiába, Neslušában nem voltak még drótosok, Rovnéből pedig már a határokon túlra vándoroltak szerzte a világba.

Hasonló állítást találunk A. *Tatijev*nél is, aki *Magyarországi utazás 1849* (Uhorsky pochod 1849) című cikkében (Slovenské pohľady 1883, 3. sz.) egy öreg orosz katona elbeszélését jegyezte föl: „... nagy falvak arrafelé nincsenek, uram, hanem csak amolyan aprócskák szerteszórva a hegyekben, a nép meg, akit láttunk, az mind szegény, mert a föld itt rosszul terem s a lakosság... úgy látszik kissé lusta. Ők inkább vándorolnak, az asszonyok edényeit drótoztatják, csapdákat készítenek és azokat árulják. Ide Moszkvába is eljönnek. Az ábrázatuk meg olyan kedves – édestestvérednek neveznéd valamennyit.”

Ez, ugyebár, már pusztá ténymegállapítás. Az eredet kérdése magukat a drótosokat is foglalkoztatta. Nem egy közülük megpróbálta kideríteni, mikor és hogyan született a mesterségük, de nem sikerült. Még a legöregebbek is, a múlt század végéről, nagyjából egyformán válaszoltak arra a kérdésre, mikor kezdődött a drótoság, mikor kezdtek a drótosok világot járni: „Bizony én azt nem tudom. Vándorolt az ükapám, vándorolt a nagyapám, vándorolt az apám és vándorlok jómagam is.”

Az oroszországi drótosok nesztora, a Velké Rovné-i *Jozef Džavik* Drótos múlt (Drotárska minulosť, Živnost, 1943.) című cikkében írja: „A drótosmesterség létrejöttének és a drótból font, cínezett, később bádogból készült konyhai és gazdasági edények gyártása eredetének legnagyobb rejtélye abban van, hogy idő múltával és az öreg drótosok kihalásával megállapíthatatlanná válik, hol és mikor, milyen körülmények között született meg ez a titokzatos mesterség. Egy azonban bizonyos, a drótosmesterség csak azután jött létre, hogy kitalálták a drótot... A múlt század második felének elején úgy tanították nálunk az elemi iskolában, hogy bizonyos Rovné, amely Velká Bytča mellett fekszik (ma Velké Rovné) a drótosok hazája, ami azt jelentheti, hogy ez volt a drótosmesterség bölcsője. E minden valószínűség szerint helyes feltételezést, különféle jelek és körülmények igazolják...”

E „jelekből és körülményekből” több is akad (a drótosfalvak közül csupán Rovné pecsétjében fordul elő drótosfigura), ezért úgy tetszik, hogy e sorok írója minden kétely nélkül felsorakoztathatja más szerzők véleményét, akik ha nem is a keletkezés idejéről, de a bölcsőjéről vitatkoznak. *Fényes Elek* 1847-ben eként ír: „Rovné. Sűrű hegyek közt fekvő falu hatezer lakossal. Innen és erről a vidékről származnak az ismert drótosok, akik egész hazánkat végigjárják: szálfá növéssű, erőteljes, kemény lélettől edzett fajta, kik bár nyelvük szerint szlovákok, mégis szemmel láthatóan különböznek Trencsén megye egyéb lakosságától. A lakosság hat hetede vándorlásra adja a fejét, s olykor három-négy évig is távol vannak. Némelyek egy-két ezer aranyat is hazahoznak készpénzben és elmondható, hogy valamennyi falu között itt van a legnagyobb pénzforgalom, s messze földön nem beszélnek annyi nyelven, mint itt.”

A következő magyar történész, *Lovcsányi Gyula* tanúskodása a drótosmesterség fénykorából, 1881-ből való.

„Rovné ennek a völgynek legészakibb és legnagyobb falva, hegyen-völgyön rendezetlenül szerteszórt 889 házával, 6909 katasztrális holdon sanyarún éldegélő 4800 lakossal, ahol a zabon és burgonyán kívül csak némi káposzta terem.

Ez a szegény föld már a régmúlt időkben arra kényszerítette a lakosság két-harmadát, hogy másutt keresse mindennapi kenyerét. Így lett hát Rovné és a szomszédos Dlhé Pole a drótosok hazája, akik megfordulnak a Duna legdélibb vidékein is, s nemegyszer csak évek elteltével, de számottevő tőkével térnek haza. Így történt, hogy Rovné a vidék egyik leggazdagabb faluja lett, s e világlátottság okozza, hogy a túlnyomóan szegény és természetes rovnéi férfiak több nyelven beszélnek, odahaza kényelmesek és általában a környéken alig tapasztalt könnyed életet élnek.”

Anton Bielek, az író Felső-Magyarország egy-egy tájegységét, mind nemzetgazdasági, mind társadalmi-politikai szempontból tudta vizsgálni *Obchod, priemysel a hospodárstvo v Trenčiansku* (Kereskedelem, ipar és gazdálkodás Trencsén vármegyében) című cikkében, mely a Slovenské pohľady 1891. évi, II. számában jelent meg, tehát tíz évvel az idézett magyar szerző után. Azt írja: „...kezdem a drótosokkal azaz bádogosokkal, akiknek Rovné a központja. Két hegy közé ékelt kicsiny völgy, a lakosság szerte a hegyekben. Az első pillantásra nyilvánvaló mindenki számára, hogy az őslakosság kényszerűségből fogott bele a kereskedésbe. A kavicsos sárga föld azt sem adja vissza megművelőjének, amit az belefektetett. Mellékjövedelem lett a létfenntartás fő forrása. Ma Rovnéban felosztották a világot. Ezeké Oroszország, azoké Németország, amazoké Amerika és így tovább. Előfordulnak eltérések, de ezek legtöbbször hagyományból fakadnak. Idővel a szomszéd falvakban is meghonosodott az ipar, ma már Kysuce vidékén is ezrek meg ezrek üzik. A fejlődést itt is észrevenni. A régi drótos eltűnőben van, helyette megszületik a bádogárúját kínáló kereskedő. A drótosokat tulajdon társaik gúnyolódva »becárnak« szólítják. A mesterséget egyik a másiktól tanulja. A drótosgazda összeszedi a környékről a legényeket, magával viszi a világba, megtanítja őket a mesterségre. Az ilyen surbankó neve »dzsarek.« Nem egy drótos, aki tán még írni, olvasni se tudott, leleménnyel, és persze tegyük hozzá, szerencsével, meggazdagodott, gyárat alapított. Példa erre akad elég, az viszont érdekes, hogy kizárólag Oroszországban.

A drótos az év nagy részét szülőfalujától távol tölti. Legtöbbször csak sátoros ünnepeken vetődik haza, de ha karácsonykor nem áll módjában és nincs nagyon távol, hűsvétra szinte biztosan hazalátogat kedveseihez. És akkor érdemes őket megnézni, amikor a templom előtt várják a nagymisét. Csoportokba verődve ácsorognak. Viseletük azé a népé, akinél a kenyerüket keresik, s az ő nyelvét is beszélik. Így aztán hallani ott francia, orosz, német, román és még isten tudja, milyen szót. Aztán az ünnepek elmúltával szétoszlanak és szülőföldjük fellendüléséért bejárják a világot...”

Megszületett a drótos, létrejött Drótosország.

Szlovákia északnyugati csücskében, amely földrajzilag a következő politikai-közigazgatási járásokat foglalta magában: Velká Bytča, Čadca, Kysuce-Nové Mesto, s részben Žilina és Považská Bystrica.

A drótosmesterség mint egyedülálló mesterség született meg, melyet a fénykorban körülbelül tízezren üztek. (1902-ben csak Velké Rovnéből 825-en voltak kenyérkereseti okokból a világban, s ezek túlnyomórészt drótosok voltak.)

A drótoság mint mesterség jött létre, de bonyolult fejlődése folyamán különféle szempontokkal bővült – a történelmitől az etnográfiaiig, a gazdaságitól a kulturálisig, a szociológiáitól a szociálisig, s ez összetevők némelyikében nem csak regionális, hanem szlovákiai missziót töltött be.

(Nagy Judit fordítása)

